
Analyzing the factors affecting the population decrease in the cultural context of Lorestan province based on the opinion of scientific experts (Delphi study)

Hasan Ismail Zadeh

Ph. D. in Sociology, Researching Social Issues, Assistant Professor, Farhangian University (Corresponding Author). E- mail: hesmaeili9@gmail.com

Marjan Zarandi

Ph. D. in Cultural Sociology, Assistant Professor of Farhangian University.

The current research was conducted with the aim of finding the reasons for low population growth in Lorestan province. The interactive theory of the population as a theoretical approach is the template in the present research. The research method is qualitative and Delphi type. The statistical population of the research is all media experts, psychology, sociology, demography and religious experts of Lorestan province. Out of this number, 20 people were selected in a targeted manner. A semi-structured interview technique was used to collect information. The duration of the interviews was 30 minutes and their analysis were done using the Claysey method. Negative individualism, the prevalence of western modernity based on consumption and diversity, women's identity changes, housing problems, marriage problems, youth migration, unemployment, education, the spread of divorce, changing attitudes towards marriage, the spread of virtual media, lack of job security, economic weakness, high cost of children, value changes, multiple children as a bad thing, attitude towards children as a luxury item, lack of trust, uncertainty in the future of the country, lack of openness of planners, lack of scientific and theoretical research and the importance of climatic conditions are among the reasons of population decrease in Lorestan province that they are classified in the form of economic factors in the first place, cultural and social factors, environmental and climatic factors. The current situation can be explained in terms of youth marriage and birth control. In general, it can be concluded that, if social and economic platforms and facilitators are realized in the field of changing the society's attitude towards childbearing, with the help of the media in line with macro policies, the problem of decreasing the population of the province can be solved to some extent.

Conflict of interest:

ACCORDING TO THE AUTHORS, THE ARTICLE DID NOT HAVE ANY CONFLICT OF INTEREST.

Key words: *Economic Factors, Social Factors, Cultural Factors and Modernity, Environmental and Climatic Factors, Population Policies.*

واکاوی عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت در بستر فرهنگی استان لرستان بر اساس دیدگاه خبرگان علمی (مطالعه‌ای دلفی)

حسن اسماعیل‌زاده^۱

مرجان زرنندی^۲

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۲/۸/۲۹

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۶/۲۹

چکیده

هدف: تحقیق حاضر با هدف دلایل پایین بودن رشد جمعیت در استان لرستان انجام شده است. نظریه تعاملی جمعیت به‌عنوان رویکرد نظری غالب در تحقیق حاضر است. روش: روش پژوهش کیفی و از نوع دلفی است. جامعه آماری پژوهش کلیه کارشناسان رسانه‌ای، متخصصان روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی و کارشناسان مذهبی استان لرستان هستند. از این تعداد در ۲۰ نفر به شیوه هدفمند انتخاب شدند. جهت جمع‌آوری اطلاعات از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته بهره گرفته شد. مدت مصاحبه‌ها ۳۰ دقیقه و تحلیل آن‌ها به روش کلایزی انجام پذیرفت. یافته‌ها: فردگرایی منفی، رواج مدرنیته غربی مبتنی بر مصرف و تنوع‌طلبی، تغییرات هویتی زنان، مشکلات مسکن، مشکلات مربوط به ازدواج، مهاجرت جوانان، بیکاری، تحصیلات، گسترش طلاق، تغییر نگرش به ازدواج، گسترش رسانه‌های مجازی، عدم امنیت شغلی، ضعف اقتصادی، بالا بودن هزینه‌های فرزند، تغییرات ارزشی، تعدد فرزندان به مثابه امری ناپسند، نگرش به فرزند به عنوان کالای لوکس، عدم اعتماد، ابهام در آینده کشور، عدم صراحت برنامه‌ریزان، خلأ پژوهش علمی و تئوریک و اهمیت شرایط اقلیمی، از دلایل کاهش جمعیت در استان لرستان است که در قالب عوامل اقتصادی در رتبه اول، عوامل فرهنگی و عوامل اجتماعی، عوامل محیطی و اقلیمی طبقه‌بندی شده‌اند. وضعیت حاضر در دو بعد ازدواج جوانان و تحدید موالید قابل تبیین است. نتایج: در مجموع می‌توان نتیجه گرفت چنان‌چه بسترهای اجتماعی و اقتصادی و تسهیل‌ساز در زمینه تغییر نگرش جامعه نسبت به فرزندآوری محقق شود، با کمک رسانه‌ها همسو با سیاست‌گذاری‌های کلان می‌توان مسئله کاهش جمعیت استان را تا حدودی برطرف نمود. واژگان کلیدی: عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل فرهنگی و مدرنیته، عوامل محیطی و اقلیمی، سیاست‌گذاری‌های جمعیتی.

E-mail: hesmaeili9@gmail.com

۱. دکتری جامعه‌شناسی بررسی مسائل اجتماعی، استادیار دانشگاه فرهنگیان.

۲. دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، استادیار دانشگاه فرهنگیان

مقدمه

جمعیت یکی از عوامل قدرت و توسعه یک کشور است. اگر جمعیت یک کشور به سمت پیری پیش برود و تدابیری برای افزایش جمعیت جوان اندیشیده نشود، مشکلاتی مانند نیاز به اتباع بیگانه برای تولید و رونق اقتصادی به وجود خواهد آمد. همچنین، کنترل جمعیت می‌تواند به کاهش ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی در جامعه کمک کند. در ایران، سیاست‌های کنترل جمعیت تحولات جمعیتی در ایران به وجود آورده است (۳۳).

فرهنگ کاهش جمعیت سال‌ها در مراکز بهداشتی درمانی، رسانه‌ها و سایر مراکز، تبلیغ و ترویج می‌شد و به تدریج فرهنگ جدید کاهش تعداد فرزندان را رقم زد. این موارد در کنار عواملی چون توسعه اقتصادی و اجتماعی، کاهش مرگ و میر نوزادان و اطفال، افزایش میانگین سن زنان در اولین ازدواج، افزایش هزینه فرزندان، افزایش میزان سواد و تحصیلات، افزایش میزان شهرنشینی، آگاهی عمومی در مورد مسائل جمعیتی (۲۰) موجب شد در بازه سرشماری ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۰ متوسط نرخ رشد سالانه، به ۱/۲۴ درصد کاهش یابد (۳۴). بررسی‌ها نشان می‌دهد که سهم استان‌های کشور در کاهش جمعیت یکسان نیست. به طوری که میزان رشد جمعیت در استان لرستان نسبتاً کمتر از میانگین کشوری است. سرشماری سال ۱۳۹۵ گویای آن است استان لرستان به عنوان استانی در حال توسعه، متوسط نرخ رشد سالانه نرخ ۰/۰۷ درصد را به خود اختصاص داده که میزان بسیار ناچیزی است و این استان را در رتبه ۲۹ کشوری در میان ۳۱ استان مورد بررسی، قرار داده است (۳۴). همچنین، نسبت باروری در این استان کاهش یافته و این موضوع می‌تواند باعث کاهش جمعیت در آینده شود (۳۴). سیمای وضعیت فعلی جمعیت استان لرستان، نشان دهنده یک امتیاز ویژه و فرصت طلایی در شرایط کنونی است به طوری که طبق آخرین سرشماری، پنجره فرصت جمعیتی استان ۶۹۰۵ درصد یعنی بیش از دو سوم جمعیت استان در بازه سنی ۱۵ تا ۶۵ سال قرار دارد که در متن ابلاغیه سیاست‌های کلی جمعیت با عبارت «پویندگی، بالندگی و جوانی جمعیت کنونی به عنوان یک فرصت و امتیاز» به آن اشاره شده است و اصلاح الگوی فرزندآوری، ارتقای ساختار جمعیت پایدار و تحقق رشد و توسعه اقتصادی و علمی در استان را ضروری می‌سازد. آن چه بر اهمیت این مطالعات می‌افزاید، توجه به مباحث و رویکردهای فرهنگی و محلی در اجرای سیاست‌های جمعیتی است، بدون تردید، بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توان‌مندی‌های سازمان‌ها و نهادهای فرهنگ‌ساز می‌تواند به تغییر وضعیت جمعیت کمک شایانی داشته باشد. مطالعات نشان می‌دهد عوامل متعددی در کاهش رشد جمعیت دخیل هستند: عوامل ساختاری و نوسازی، تغییرات ایده‌ای و ارزشی (۲۰، ۲)، گسترش شبکه مراقب‌های بهداشتی، اشاعه تفکر فرزند کمتر - زندگی بهتر، تغییر در الگوی ازدواج، افزایش سن ازدواج، تمایل کمتر به داشتن فرزند دوم و سوم، و تمایل به داشتن خانواده کوچک (۱، ۴)، تحولات خانواده (۲۵)، افزایش باسوادی در بین زنان و اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده با رویکرد

سلامت‌نگر(۸)، ناامنی اقتصادی(۶)، و تغییر در سبک زندگی می‌باشد. اما بررسی منابع موجود به این واقعیت اشاره دارد که عمده تحقیقات فاقد توجه به سویه بومی و فرهنگی استان لرستان می‌باشند. بر این اساس توجه به عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت در بستر فرهنگی استان لرستان بر اساس دیدگاه خبرگان علمی و متخصص این استان می‌تواند راهگشای راهبردهای بومی برای گذر از تنگنای سیاست‌گذاری‌های جمعیتی استانی باشد.

پرسی‌های تحقیق

- از نظر خبرگان چه عواملی بر کاهش رشد جمعیت استان لرستان تأثیر دارد؟
- از نظر خبرگان کدام عوامل بر کاهش رشد جمعیت استان لرستان از اهمیت بالاتری برخوردار هستند؟

پیشینه تحقیق

تاج‌بخش، نصیری(۱۴۰۰)، مشخص می‌کنند که یکی از مفاد مهم سیاست‌های کلی جمعیت، ترویج و نهادینه‌سازی امر مقدس ازدواج است. یافته‌ها حاکی از آن است که بین عوامل اقتصادی و افزایش سن ازدواج رابطه وجود دارد. بنابراین هر چه شرایط اقتصادی و مادی جوانان به عنوان بسترهای بنیادی برای ازدواج مهیا باشد تمایل جوانان به تشکیل زندگی مشترک بیشتر خواهد بود(۳۰). حسینی جبلی(۱۴۰۰)، نشان می‌دهند که عوامل انسانی در گروه‌های مرجع نخبگانی مساجد، می‌تواند با استخراج نظریه‌های دینی از منبع قرآن کریم و تفسیر اجتهادی آن به جهت‌دهی فکری و رفتاری کنشگران اجتماعی بپردازند و از طریق تبیین کثرت مولید، به پیشگیری از کاهش جمعیت اقدام نمایند(۹). اجاق سیده، عباسی شوازی(۱۳۹۷)، سه اصل برای بهینه کردن فعالیت‌های ترویجی سیاست‌های جمعیتی ایران معرفی کرده‌اند که عبارت‌اند از: الف) توجه به عوامل متعدد اثرگذار بر رفتار باروری؛ ب) اتخاذ رویکرد مخاطب آگاه، گزینش گر، و عقلانی؛ و ج) برقراری ارتباط و همکاری علمی بین روزنامه‌نگاران و جمعیت‌شناسان را مشخص کرده‌اند(۵).

نتایج تحقیق محمدی، رستگار خالد(۱۳۹۶)، نشان می‌دهد که رابطه کاملاً معناداری میان متغیرهای فردگرایی، دین‌داری، سکولاریسم و ارزش‌های خانوادگی در میان مراکز استانی ایران با نرخ‌های باروری در این استان‌ها وجود دارد(۲۲). جوکار(۱۳۹۳)، مشخص می‌کند که ابعادی از تأثیر مدرنیته در کاهش جمعیت تأثیر دارند از جمله تغییر بینش اعتقادی، ترویج مصرف‌گرایی، افزایش سن ازدواج و طلاق، تحقیر نقش مادری و ... که به دنبال رواج اندیشه‌های مدرنیستی در جامعه رخ داده است(۱۳). آتیف آواد^۱ و اسحاق یوسف(۲۰۱۷)، در مقاله‌ای بیان می‌کند از آن جا که رشد جمعیت توسط نرخ باروری تعیین

^۱. Atif Awad

می‌گردد تلاش‌ها برای افزایش نرخ جمعیت در مالزی باید ۴ متغیر تولید ناخالص داخلی، نرخ مرگ و میر نوزادان، اشتغال زنان و تحصیلات زنان را در نظر بگیرد (۶). نتایج تحقیق ویلیامسون^۱ (۲۰۰۹)، حاکی از این بود که مشکلات اقتصادی، مدرن شدن زندگی‌ها و ازدیاد خواسته‌های زوجین و سهولت طلاق، از عوامل کاهش باروری و فرزندآوری است (۳۲). یافته‌های پژوهش رابرتسون^۲ (۲۰۰۸)، نشان می‌دهد که اشتغال یکی از مهم‌ترین علل است که مانع از بچه‌دار شدن می‌شود و ماشینی شدن زندگی‌ها و سرد شدن روابط خانوادگی از دیگر علل تأثیرگذار محسوب می‌شود (۲۶).

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت مدرنیته، اشتغال زنان، تغییرات نظام ارزشی و پیامدهای آن بر کاهش جمعیت در تمامی کشورهای جهان تأثیر مستقیم داشته است و پیامدهایی نظیر سالمندی جمعیت، کاهش امنیت ملی و ... را به همراه داشته است. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد بررسی عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت به طور منسجم و مبتنی بر روش‌های میدانی، خلأ موضوعی تحقیقات است.

پیشینه نظری تحقیق

در علم جمعیت‌شناسی سیر تحولات یک جمعیت در طول زمان را با توجه به پدیده‌های باروری، مرگ و میر و مهاجرت بررسی می‌کنند. در این مقاله در راستای تبیین نظری کاهش جمعیت به دو پدیده باروری و مهاجرت پرداخته شده است:

نظریه‌های تعاملی جمعیت: یکی از نظریه‌های مهم در حوزه جمعیت‌شناسی است که بر این اصل تأکید دارد که جمعیت و سایر عوامل اجتماعی و اقتصادی با یکدیگر تعامل دارند و هر تغییری در یکی از این عوامل، تأثیر بسیاری بر سایر عوامل خواهد داشت. مؤثرترین بحث در زمینه علل و عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت در قالب نظریه تعاملی، توسط فرانک نوتشتاین^۳ در قالب نظریه گذار جمعیت‌شناختی ارائه شد. نظریه گذار جمعیت‌شناختی فرایندی را بیان می‌کند که به موجب آن جمعیت از رژیم‌های با باروری و مرگ و میر بالا در تعادلی به نسبت طولانی به تعادلی جدید با مرگ و میر و باروری کم می‌رسد. این نظریه، کاهش باروری را ناشی از فرایند صنعتی شدن، شهرنشینی و به طور کلی توسعه اقتصادی می‌داند. مدل کلاسیک گذار جمعیت‌شناختی بر اهمیت توسعه اقتصادی - اجتماعی و نوگرایی به عنوان عوامل اصلی کاهش باروری تأکید دارد (۱۸: ۸۴).

تئوری استرلین در حوزه فرزندآوری بر پایه تئوری عرضه و تقاضا و هزینه‌های تنظیم باروری تمرکز دارد. این تئوری سه عامل اصلی را برای تعیین سطح باروری در جامعه مشخص می‌کند: عرضه فرزندان، تقاضا برای فرزندان و هزینه‌های تنظیم باروری. والدین در تلاش‌اند تا تعادلی بین قابلیت عرضه فرزند، توان فیزیکی زنان و تقاضا برای بچه برقرار کنند. متغیر وابسته نهایی در این تئوری فرزندان زنده‌ای است

^۱. Williamson

^۲. Robertson

^۳. Nooshtsien

که زوجین در طول زندگی مشترک خود به دنیا می‌آورند. این متغیر نیز تحت تأثیر تقاضا برای فرزند و ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قرار می‌گیرد (۱۲: ۳۹). بر مبنای تئوری استرلین، توسعه اقتصادی و فراهم شدن فرصت‌های آموزشی می‌تواند تأثیراتی بر نگرش و تصمیم‌گیری والدین درباره تعداد و ترجیحات فرزندان داشته باشد. با افزایش مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی، نگرش والدین نسبت به فرزندان ممکن است تغییر کند و آن‌ها را به عنوان کالای سرمایه‌ای در نظر بگیرند. اعمال سیاست‌هایی مانند افزایش هزینه‌ها و تنظیم عوامل مرتبط با فرزندان نیز می‌تواند تأثیرگذار باشد (۲۴: ۵۴).

نظریه منزلت اجتماعی مبتنی بر این است که میزان باروری خانواده‌ها و جوامع به جایگاه و منزلت اجتماعی والدین و افراد وابسته است. اگر فرزندآوری باعث ترقی و پیشرفت اجتماعی والدین شود، آن‌ها تمایل بیشتری به داشتن فرزند دارند. اما اگر والدین معتقد باشند که داشتن فرزند می‌تواند مانع پیشرفت و ترقی آن‌ها شود، ممکن است در تنظیم باروری خود محدودیت‌هایی اعمال کنند. این نظریه بر انگیزه‌های فردی و روانی زوجین درباره باروری تمرکز دارد (۲۳: ۶۳).

نظریه تبیین نهادی باروری به تحلیل و بررسی باروری در دو سطح خرد و کلان می‌پردازد: الف) تأثیر نهادهای دولتی گوناگون و سیاست‌های جمعیتی بر رفتار باروری، ب) بررسی رفتارهای باروری در سطح خانواده. بر اساس دیدگاه مک نیکول^۱، باروری یک پدیده زیستی و نهادی است در نتیجه باید آن را با نظر گرفتن بافت نهادی مورد مطالعه قرارداد چون مختص بودن بافت نهادی هر جامعه باعث واکنش جمعیت‌شناسی به تغییرات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی منحصر به فرد هر جامعه می‌شود؛ بنابراین نقش دولت بسیار مهم و حیاتی است و دولت می‌تواند با کاهش هزینه‌های باروری، ایجاد زمینه‌های اجرایی و قانونی برای جامعه مدنی، فعالیت اقتصادی و زندگی خانوادگی، افزایش هزینه‌های فرصت از دست رفته و غیره، بر رفتار باروری در سطح جامعه اثرگذار باشد (۱۸: ۸۴).

کارلسون^۲ (۲۰۱۲)، عقیده دارد که مهاجرت و باروری کنشی متقابل با یکدیگر دارند. در مدل وقفه مهاجرتی و باروری که موجب کاهش جمعیت می‌شود بیان می‌کند مهاجرت بر باروری اثر توفقی دارد. جابجایی و مهاجرت ممکن است بر ازدواج تأثیر گذاشته و منجر به تأخیر در ازدواج شود و یا با کاهش کیفیت زناشویی منجر به طلاق شود، همچنین در مواردی ممکن است منجر به کاهش علاقه به فرزندآوری شود. تأثیر مهاجرت بر باروری با توجه به زمان مهاجرت و فاصله مکانی از مقصد تا مبدأ متفاوت است (۱۰: ۱۰۶).

بر اساس نظریه تعاملی جمعیت می‌توان گفت در پدیده کاهش جمعیت عوامل متعددی در تعامل با یکدیگر مؤثرند. توسعه اقتصادی، مدرنیته و شکل‌گیری نگرش جدید در جوامع، سیاست‌های توسعه شهر

^۱ McNicol

^۲ Carlson

و روستا، سیاست‌گذاری جمعیتی و کنترل موالید، اشتغال و تحصیلات زنان می‌توانند عواملی مؤثر در کاهش باروری و افزایش جمعیت منطقه محسوب شوند.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ مبانی فلسفی پژوهش جزء پارادایم‌های پژوهشی کیفی است. جهت‌گیری این تحقیق کاربردی است. به طوری که با توجه به هدف پژوهش این پژوهش را می‌توان از نوع تحقیقات کاربردی - توسعه‌ای دانست. استراتژی این تحقیق دلفی کلاسیک (نظرخواهی از خبرگان و کارشناسان خبره و همکار در طرح) از نوع آمیخته قرار می‌گیرد که کل فرایند آن در ذیل آمده است.

در تحقیق حاضر از مبانی نظری جهت شناسایی و تطبیق عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت بهره گرفته شد. اما به دلیل آن که پژوهش در راستای مشخص نمودن عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت در نوع خود مبتنی بر دیدگاه‌های منسجم نظری نبود، در این خصوص تنها به کشف دیدگاه خبرگان پرداخته است. گردآوری اطلاعات در راند اول دلفی، با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته که به صورت پرسش‌های باز و از نوع مفهومی انجام شد. نمونه‌گیری غیراحتمالی و به روش هدف‌دار یا قضاوتی بوده و ۲۰ نفر خبره که شرح مفصلی از آنان در جدول مربوط به نمونه‌گیری ارائه شده است و شامل مدیران و کارشناسان رسانه، برنامه‌سازان، جامعه‌شناسان و روان‌شناسان و کارشناس مذهبی هستند، را جهت مشارکت در تحقیق برگزیده است. تعداد سؤالات در این بخش ۶ سؤال باز است که بر اساس محورهای پژوهش تعیین شده است. داده‌های کیفی حاصل از گام اول پژوهش با استفاده از رویکرد کولایزی تحلیل شدند. مرحله دوم پژوهش در برگیرنده تشکیل گروه دلفی در دو مرحله بوده است. پس از تدوین عوامل معین و ریز عامل‌های وابسته، تمامی ۲۰ نفر از اعضای گروه پنل دلفی که در مرحله اول شرکت کرده بودند در این مرحله نیز شرکت کردند. پرسشنامه حاصل از مرحله کیفی (فن دلفی) و مطالعات نظری در اختیار ایشان قرار گرفته تا میزان توافق ایشان مشخص گردد. برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد^۱ (معادل پایایی^۲ و روایی^۳ در تحقیقات کمی) در بخش کیفی از تکنیک کنترل یا اعتباریابی توسط اعضا بهره گرفته شد. در این روش از مشارکت کنندگان خواسته شد تا یافته‌های کلی را ارزیابی کرده و در مورد صحت آن نظر دهند (۲۱؛ ۳۱۶).

جدول شماره (۱): مشخصات خبرگان مشارکت‌کننده در تحقیق (بخش دلفی)

ردیف	جنسیت	مدرک / رشته تحصیلی	ردیف	جنسیت	مدرک / رشته تحصیلی
۱	زن	کارشناسی / فقه	۱۱	مرد	دکتری / روان‌شناس
۲	زن	کارشناسی / الهیات	۱۲	مرد	دکتری / جامعه‌شناسی

^۱. Trustworthiness

^۲. Reliability

^۳. Validity

کارشناسی ارشد روان‌شناسی	مرد	۱۳	کارشناسی ارشد روان‌شناسی	مرد	۳
دکتری / جامعه‌شناسی	زن	۱۴	کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی	زن	۴
کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی	زن	۱۵	دکتری / جامعه‌شناسی	مرد	۵
کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی	مرد	۱۶	دکتری / علوم ارتباطات	مرد	۶
کارشناسی ارشد ارتباطات	مرد	۱۷	جمعیت‌شناسی	مرد	۷
دکتری / روان‌شناسی	زن	۱۸	کارشناسی ارشد / جمعیت‌شناسی	زن	۸
دکتری / روان‌شناس	مرد	۱۹	کارشناس مذهبی	مرد	۹
دکتری / علوم ارتباطات	مرد	۲۰	دکتری / جامعه‌شناسی	مرد	۱۰

تحلیل داده‌ها در بخش کمی با استفاده از آمار توصیفی (تعداد، درصد فراوانی، میانه) و با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ انجام شد. محدوده پذیرش گویه‌های پرسشنامه دلفی بر اساس ضریب توافق نظر ۸۰-۱۰۰ درصد خبرگان است.

یافته‌های تحقیق

راند اول دلفی: در راند اول پس از تحلیل مصاحبه با خبرگان، ۶ مقوله کلی از پسران‌ها یا عوامل کاهش جمعیت در استان لرستان را مشخص نموده‌اند. تحلیل مصاحبه‌ها دو مقوله اصلی را برجسته می‌نماید که کاهش جمعیت در این دو مقوله اصلی واکاوی می‌شود: کاهش مولید و تأخیر ازدواج جوانان.

- مقوله کاهش مولید

بخشی از خانواده‌های لرستانی تصمیم به داشتن یک فرزند در زندگی مشترک می‌گیرند. اما برخی کارشناسان جمعیتی معتقدند که اگر هر زن متأهل در سن فرزندآوری ۲/۳ فرزند به دنیا بیاورد، جمعیت از دست رفته جبران می‌شود؛ بنابراین، بخشی از خانواده‌ها به داشتن ۲ فرزند در طول زندگی مشترک می‌پردازند. عواملی مانند فرهنگ، ارزش‌های اجتماعی، شرایط اقتصادی و عوامل شغلی و حرفه‌ای می‌توانند نقشی در این الگوی رفتاری ایفا کنند.

ابعاد اقتصادی: بنا به دیدگاه خبرگان شرکت کننده در تحقیق، عواملی مانند فقر، بیکاری، مشکلات اقتصادی و هزینه‌های زندگی بالا، به همراه عدم وجود مشوق‌های اقتصادی، باعث شده است که بسیاری از خانواده‌ها ترغیب به داشتن فرزند کمتری باشند. گرانی و عدم مالکیت مسکن، عدم امنیت شغلی و هزینه‌های بالای فرزندآوری و نگهداری، هم‌چنین تورم و گرانی مواد ضروری نیز تأثیر مستقیمی در تصمیم‌گیری خانواده‌ها دارد. این عوامل باعث شده خانواده‌ها تمایلی به فرزندآوری نداشته باشند و کاهش رشد جمعیت در استان‌هایی مانند لرستان چشمگیر باشد. می‌توان گفت تمامی خبرگان شرکت کننده در تحقیق، به اتفاق به این مورد اشاره داشته‌اند.

ابعاد اجتماعی: جامعه‌شناسان معتقدند که در جوامع توسعه یافته، انگیزه‌ها و سلیقه‌های فردی بیشتر تأثیرگذار هستند و در تعیین رفتارهای باروری نقش دارند. در حالی که در جوامع توسعه نیافته، سیستم کلی جامعه، نهادها و مقررات تأثیر بیشتری در باروری جمعیت دارند. در این جوامع، عوامل ساختاری و نهادی بر تصمیم‌گیری‌ها و رفتارهای باروری تأثیر بیشتری دارند.

جدول شماره (۲): عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت استان لرستان در راند اول دلفی

تم	مفاهیم	مقولات
کاهش مولید	<ul style="list-style-type: none"> - گرایش به مهاجرت - بالارفتن انتظارات فرزندان - عدم تناسب فضای مسکونی و انتظارات افراد خانواده با بحث افزایش جمعیت - به هم خوردن تناسب بین جمعیت و امکانات در خانواده - آمار بالای آسیب‌های اجتماعی و عدم احساس امنیت خانواده‌ها - ضعیف شدن چشم‌انداز امید اجتماعی - افزایش آگاهی‌های اجتماعی در مورد باروری - شهرنشینی - غلبه مدیریت بدن و زیبایی و هویت‌یابی زنان - ارزش‌های مدرنیته مبتنی بر مصرف‌گرایی و پیدایش مصرف به مثابه تمایز طبقاتی لذت‌گرایی و رشد سبک زندگی فردگرایی 	<ul style="list-style-type: none"> - ابعاد اجتماعی - کاهش مولید
	<ul style="list-style-type: none"> - خانواده کوچک به منزله ارزش بالاتر - غلبه ارزش‌های جهانی بر ارزش‌های ملی و محلی - تضعیف سرمایه‌ای بودن فرزند و شکل‌گیری فرزند کالای لوکس - شکل‌گیری الگوهای جدید تضعیف شکل‌های سنتی خانواده گسترده - تغییر مفاهیم فرزند و همسر و ... در جامعه - کاهش درآمد خانواده - ضعف اقتصادی - بالا رفتن هزینه خانواده و فرزندان - افزایش فقر و عدم توانایی خانواده‌ها در تأمین نیازهای خانواده‌ها - بالا رفتن انتظارات مالی خانواده‌ها و زوجین - تنوع نیازها - افزایش بیکاری - سیاست‌گذاری‌های ناهماهنگ و بدون توجه به بافت جامعه - شکاف بین دولت و ملت - عدم اعتماد به سیاست‌گذاران - عدم تأمین خواسته‌های جامعه و نگاه دستوری - بحران‌های سیاسی و نامیدی مردم - تبلیغات سیاست‌گذاری کاهش جمعیت - کمبود منابع طبیعی - آلودگی هوا و ... 	<ul style="list-style-type: none"> - ابعاد اقتصادی - کاهش مولید
	<ul style="list-style-type: none"> - عدم کفایت مطالعات بومی - ناهماهنگی مطالعات و نیازهای واقعی جامعه - تبلیغات رسانه‌ای و تبدیل ازدواج و جمعیت از یک مقوله اجتماعی و سیاست‌گذاری به مصالح ایدئولوژیک و سیاسی - بیکاری جوانان - مهاجرت جوانان از روستا به شهر - ضعف بنیه اقتصادی جوانان - شهرنشینی در استان - افزایش تحصیلات جوانان - تغییر نگرش به ازدواج در جوانان استان - آمار بالای طلاق - جایگزین‌های ازدواج. 	<ul style="list-style-type: none"> - ابعاد سیاسی - کاهش مولید
	<ul style="list-style-type: none"> - خلاء پژوهشی 	<ul style="list-style-type: none"> - ابعاد اقلیمی - کاهش مولید
کاهش گرایش به ازدواج		<ul style="list-style-type: none"> - عدم تمایل به ازدواج در جوانان

از نظر خبرگان مشارکت کننده در تحقیق عواملی همچون، با توجه به مشارکت خبرگان در تحقیق، عوامل زیر می‌توانند باعث کاهش باروری و تمایل به داشتن کمتر فرزند شوند:

- گسترش و پذیرش الگوی زندگی خانواده هسته‌ای و عدم تمایل به فرزندآوری، ادامه تحصیل زوجین و جلوگیری از فرزندآوری، اشتغال زوجین و جلوگیری از فرزندآوری، تغییر نگرش از سنتی به مصرفی در قبال فرزندان، وجود بیکاری جوانان در خانواده‌ها و تأثیر منفی آن بر فرزندآوری، شهرنشینی گسترده و بالابودن هزینه‌های زندگی شهری، افزایش آسیب‌های اجتماعی و عدم احساس امنیت در خانواده‌ها، ضعف چشم‌انداز اجتماعی در استان لرستان، آگاهی‌های اجتماعی درباره باروری و سیاست‌های فرهنگی و جمعیتی، رشد شهرنشینی و کاهش جمعیت در استان لرستان، مهاجرت به کشورهای دیگر.

ابعاد فرهنگی: بر اساس دیدگاه خبرگان، عواملی نظیر نامناسب بودن جو فرهنگی حاکم بر جامعه از جمله لرستان نسبت به داشتن فرزند زیاد، نگاه و نگرش منفی بین خانم‌های متأهل نسبت به خانم متأهل دارای موالید بالا که در اثر غلبه مدیریت بدن و زیبایی و هویت‌یابی جدید زنان به وجود آمده است، سخت شدن شرایط تربیتی فرزندان در نتیجه تغییرات اجتماعی به وجود آمده و به خصوص پیشرفت فناوری فناوری اطلاعات و ارتباطات، رقابت پنهان و نوعی چشم و هم‌چشمی بین خانواده از نظر تهیه امکانات برای فرزندان و در نتیجه تحمیل هزینه‌های سنگین بر خانواده‌ها که بر اساس ارزش‌های مدرنیته مبتنی بر مصرف‌گرایی و پیدایش مصرف به مثابه تمایز طبقاتی شکل گرفته است. گسترش توقعات و انتظارات فرزندان از والدین در ابعاد مختلف آموزشی و اجتماعی مانند تأمین گوشی‌های تلفن همراه گران‌قیمت، اتاق خواب مستقل و غیره حتی در سنین پایین و ناتوانی خانواده در پاسخگویی به این نیازها که بر اساس تضعیف سرمایه‌ای بودن فرزند و شکل‌گیری تفکر فرزند به مثابه کالای لوکس ایجاد شده است. رشد سبک زندگی فردگرایی بر اساس الگوهای جدید تضعیف شکل‌های سنتی خانواده گسترده، غلبه ارزش‌های جهانی بر ارزش‌های ملی و محلی، در اثر گسترش رسانه‌ها و ارتباطات گردشگری و ... می‌باشد. فریدمن معتقد است متغیرهای فرهنگی مثل هنجارهای اجتماعی در بعد خانواده و انگیزه‌ها، بین باروری و متغیرهای تأثیرگذار پیشین قرار می‌گیرند (۲۵).

ابعاد سیاسی: منظور از بعد سیاسی، مسائل مربوط به حکومت به طور اعم و دولت به طور اخص است. بنابراین مباحث مربوط به قدرت و اراده سیاسی و قوای سه‌گانه در ارتباط با جامعه را بر می‌گیرد. در حیطه سیاست‌گذاری‌های و اجرای آن به واسطه سیاست‌گذاری‌های ناهماهنگ و بدون توجه به بافت جامعه، شکاف بین دولت و ملت، عدم اعتماد به سیاست‌گذاران، عدم تأمین خواسته‌های جامعه و نگاه دستوری، بحران‌های سیاسی و نامیدی مردم، تبلیغات سیاست‌گذاری کاهش جمعیت، موجب شکاف قابل توجهی بین دولت و جامعه شده که باعث می‌شود بحران‌های جمعیتی پیش رو توسط عموم مردم مهم تلقی نشود (۶).

ابعاد اقلیمی و محیطی: عوامل محیطی و اقلیمی تأثیر مستقیم و غیرمستقیمی بر بافت‌های بدن، به ویژه بافت‌های تولیدمثلی، دارند. تحقیقات نشان می‌دهد که در ۵۰ سال اخیر، مشکلات بیولوژیکی مرتبط با سیستم تولیدمثلی افزایش یافته‌اند. آلاینده‌های محیطی مختلف، از جمله آرسنیک، کروم، سرب، بنزن، کلروفرم و غیره، تأثیراتی منفی بر سلامت تولیدمثل انسان دارند و می‌توانند باعث کاهش فرزندآوری شوند. در استان لرستان، علاوه بر مشکلات آلودگی هوا در شهرهای بزرگ، تغییرات در کشاورزی و دامداری نیز باعث اختلال در سیستم تولیدمثلی و ایجاد تغییرات فیزیولوژیکی در مواد غذایی مصرفی می‌شود.

– عدم تمایل به ازدواج جوانان

جمعیت‌شناسان ازدواج را به عنوان یکی از پدیده‌های تأثیرگذار بر سه فرآیند مهم باروری، مرگ و میر و مهاجرت، مورد مطالعه قرار می‌دهند.

از نظر مشارکت کنندگان در تحقیق عامل عدم تمایل به ازدواج جوانان موجب تأخیر در سن ازدواج شده است که یکی از عوامل اصلی کاهش جمعیت است. در گذشته به طور مثال در دهه ۵۰ سن ازدواج دختران کمتر از ۲۰ سال و سن ازدواج پسران بین ۲۰ تا ۲۵ سال بوده است اما امروز سن ازدواج دختران به بین ۲۵ تا ۳۰ سالگی و پسران به ۳۰ تا ۳۵ سالگی افزایش یافته است که این امر خود معلول عوامل مختلفی هم‌چون عوامل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی است.

نابسامانی در بازار کار، از جمله در استان لرستان، منجر به بیکاری جوانان شده است. این نابسامانی باعث عدم احداث و راه‌اندازی کارگاه‌ها و کارخانه‌های جدید در استان می‌شود و کارگاه‌ها واحدهای موجود نیز رکود یا نیمه رکود را تجربه می‌کنند. بخش قابل توجهی از جوانان به مشاغل نامناسب مانند فروش کالاهای مختلف در خیابان، جمع‌آوری ضایعات و مشاغل مشابه مشغول هستند. این نشان از نابسامانی در بازار کار است.

بالارفتن هزینه مسکن اعم از خرید و یا اجاره به گونه‌ای که بخشی از جوانان حتی نمی‌توانند تصور تهیه مسکن شخصی بدون پشتوانه دولت یا خانواده را بکنند. ضعف بنیه مالی بسیار در خانواده‌ها جهت حمایت از فرزندان به منظور ازدواج.

مهاجرت: مهاجرت جوانان از روستا به شهر به دلیل کار و تحصیل، باعث تأخیر در سن ازدواج دختران روستایی و تغییر در ساختار جمعیتی روستا می‌شود. هم‌چنین، مهاجرت خانوارهای روستایی به شهرها نیز باعث کاهش تمایل به فرزندآوری می‌شود. تحصیلات و تغییر توقعات از زندگی نیز سن ازدواج را تأخیر می‌دهند.

مهاجرت فرستی استان لرستان به این معنا که بسیاری از خانوارهای لرستانی اعم از شهری و روستایی جهت نجات از بیکاری به حاشیه کلانشهرها مهاجرت می‌کنند که خود به خود این عامل بر میزان جمعیت استان و مولید آن تأثیر منفی دارد.

عوامل فرهنگی: تغییر نگرش به ازدواج در بین جوانان پسر به گونه‌ای که بخشی از آنان ازدواج را به عنوان بار سنگینی از مسئولیت تعریف می‌کنند که فایده چندانی برای آن‌ها ندارد.

تغییر نگرش به ازدواج در بین جوانان دختر به گونه‌ای که آمادگی برای هر ازدواجی را ندارند. فضای مجازی و امکان ارتباط با جنس مخالف با استفاده از این فضا به خصوص برای جوانان پسر.

خلاً تئوریک: رشد علم مبتنی بر تئوری‌سازی و تئوری‌آزمایی است. علم مدیریت و علوم انسانی از این قاعده مستثنا نیستند. از نظر خبرگان ضعف تئوریک و علمی در خصوص کاهش رشد جمعیت در منطقه لرستان شناخت علمی مبتنی بر پارادایم‌های علمی را ایجاد نمی‌کند و همین ویژگی موجب می‌شود همگام با گرایش‌ها علمی وسیع در میان آحاد جامعه، مورد قبول واقع نشود. در واقع برنامه‌ریزی برای رفتارهای جمعیتی مبتنی بر دانش پژوهشی بومی نیست و این امر مقاومت آحاد جامعه را ایجاد می‌کند.

راند دوم دلفی: در پرسشنامه طراحی شده برای گام دوم ابتدا توضیحات مختصری از نتایج گام پیشین مطالعه ارائه شد. از گروه خبرگان خواسته شد با توجه به اطلاعات به دست آمده مجدداً ارزیابی خود را با توجه به نظرات سایرین از سؤال در طیف لیکرتی مشخص کنند. اطلاعات به دست آمده بر اساس جدول (۳) است.

جدول شماره (۳): اطلاعات توصیفی دور دوم عوامل موثر بر کاهش جمعیت در استان لرستان (راند دوم)

شاخص	متوسط	بیشتر از متوسط	زیاد	بسیار زیاد	درصد توافق	تصمیم
۱ بیکاری	-	-	۳۳	۶۰/۹	۱۰۰	پذیرش
۲ کاهش درآمد خانواده‌ها	-	-	۶۰	۴۰	۱۰۰	پذیرش
۳ افزایش فقر	-	-	۱۹/۲	۸۰/۸	۱۰۰	پذیرش
۴ ضعف اقتصادی	-	-	۲۰/۲	۷۹/۷	۱۰۰	پذیرش
۵ بالارفتن هزینه‌های فرزندان	-	-	۹/۸	۹۰/۲	۱۰۰	پذیرش
۶ مهاجرت از روستا به شهر	-	-	-	۱۰۰	۱۰۰	پذیرش
۷ آمار بالای آسیب‌های اجتماعی و عدم احساس امنیت خانواده‌ها	-	-	۳۹/۳	۵۱/۹	۹۱/۲	پذیرش
۸ عدم اعتماد مردم به مسئولین و اهمیت ندادن به بحران جمعیت	-	۴/۲	۳۶/۳	۵۹/۵	۹۵/۸	پذیرش
۹ عدم امنیت شغلی	-	-	۴۰/۶	۵۹/۴	۱۰۰	پذیرش
۱۰ شکاف بین دولت و مردم	۲۳	۲۱	۳۱/۵	۲۴/۵	۵۶	ارجاع به دور بعد
۱۱ اشتغال زنان	-	۱۸	۳۹	۴۳	۸۲	پذیرش
۱۲ بالارفتن توقعات فرزندان	-	۳۳/۳	۴۱	۵۵/۷	۹۶/۷	پذیرش
۱۳ آلودگی آب و هوا و تأثیر آن در باروری	-	۲۴	۲۵/۳	۵۰/۷	۷۸	ارجاع به دور بعدی
۱۴ گسترش شهرنشینی در لرستان	-	-	۳۳/۳	۶۶/۷	۱۰۰	پذیرش
۱۵ افزایش آگاهی در مورد باروری	-	-	۲۸/۴	۷۱/۶	۱۰۰	پذیرش
۱۶ سیاست‌گذاری‌های ناصحیح بدون توجه به زیست بوم استان	-	-	۳۰/۷	۶۴/۳	۹۵	پذیرش
۱۷ نامناسب بودن جو فرهنگی حاکم بر جامعه از جمله لرستان نسبت به داشتن فرزند زیاد	-	۱۶/۳	۲۷/۶	۵۶/۱	۸۳/۷	پذیرش
۱۸ مدیریت بدن زنان	۱۵/۵	۱۵/۵	۲۹/۹	۳۹/۱	۶۹	ارجاع به دور بعدی
۱۹ مصرف‌گرایی خانواده‌ها	-	۱۳	۳۴/۸	۵۲/۲	۸۷	پذیرش
۲۰ سبک زندگی فردگرایانه	-	۶/۷	۲۶/۷	۶۶/۷	۹۳/۴	پذیرش
۲۱ غلبه ارزش‌های جهانی بر ارزش‌های ملی و محلی	-	۶/۷	۳۴/۶	۴۶/۷	۸۱/۳	پذیرش
۲۲ تأخیر در سن ازدواج	-	-	۴۱	۵۸	۹۹	پذیرش
۲۳ مهاجرت جوانان به خارج کشور	-	۱۸/۹	۲۷	۵۴/۱	۸۱/۱	پذیرش
۲۴ تغییرات نظام ارزشی افراد	-	-	۳۸	۶۲	۱۰۰	پذیرش
۲۵ مهاجرت جوانان از استان به کلانشهرها	-	۸	۲۰/۴	۷۱/۶	۹۲	پذیرش
۲۶ تغییرات هویتی زنان	-	۴/۵	۲۵/۵	۷۰	۹۵/۵	پذیرش
۲۷ تغییر نگاه سنتی به فرزندان	۳/۳	۷/۶	۳۱/۳	۵۷/۸	۸۹/۱	پذیرش
۲۸ تبلیغات رسانه‌ای و تبدیل ازدواج و جمعیت از یک مقوله اجتماعی و سیاست‌گذاری به مسئله ایدئولوژیک و سیاسی	۹/۸	۱۰	۳۹	۴۴/۲	۸۳/۲	پذیرش
۲۹ خلأ پژوهشی پیرامون کاهش جمعیت منطقه	۰	۲۰	۴۲	۴۰	۸۰	پذیرش
۳۰ عدم کفایت مبنای تئوریک کاهش موالید	-	۲۴	۲۵/۳	۵۰/۷	۷۸	ارجاع به دور بعد

نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد که از ۳۰ سؤال که در گام دوم مطالعه دلفی مورد ارزیابی خبرگان قرار گرفت ۲۶ سؤال توانستند ضریب توافق ۸۰ درصد به بالا را کسب کنند. ۴ سؤال ضریب توافقی ما بین ۴۰ تا ۸۰ درصد را کسب کردند و برای نظرسنجی مجدد در دور بعد انتخاب شدند. در راند سوم سؤالات عدم کفایت مبانی تئوریک کاهش موالید و آلودگی آب و هوا و تأثیر آن در باروری مورد تأیید قرار نگرفتند.

جدول شماره (۴): رتبه‌بندی موضوعی خبرگان

اولویت	متغیر	میانگین رتبه
اول	عوامل اقتصادی	۹/۶۲
دوم	عوامل اجتماعی	۹/۰۱
سوم	عوامل فرهنگی	۸/۹
چهارم	عوامل سیاسی	۸/۴۶
پنجم	تأخیر در ازدواج جوانان	۸/۳۵
ششم	خلأ پژوهشی	۸/۰۵
هفتم	عوامل محیطی و اقلیمی	۶/۸۹

جدول (۵) نتایج آزمون فریدمن؛ رتبه‌بندی اهمیت و اولویت عوامل مؤثر بر کاهش جمعیت در استان لرستان که بیش از ۹۰ درصد توافق را در بین خبرگان را کسب کرده است، نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری

کاهش جمعیت هم‌چون سایر پدیده‌های انسانی، دارای ابعاد متعددی است و عوامل چندی بر آن تأثیر می‌گذارند. یکی از بایسته‌های مهم تدوین سیاست جمعیتی، شناسایی دقیق علل و عوامل شکل‌گیری بحران یا مسئله جمعیتی است. نتایج تحقیق حاضر نشان داد عوامل متعددی در کاهش جمعیت استان لرستان مؤثر هستند که در دو بعد کاهش موالید و کاهش (تأخیر) ازدواج تقسیم‌بندی شدند. بررسی رویکردهای جامعه‌شناختی در دو سطح خرد و کلان به پدیده جمعیت نشان می‌دهد عوامل فرهنگی، محیطی - اجتماعی، سیاسی، مذهبی و اقتصادی را بر حرکات جمعیتی (باروری و مهاجرت) تأثیر مستقیم دارند، بر اساس دیدگاه استرلین، سطح باروری در یک جامعه به وسیله انتخاب‌های که توسط زوجین در زمینه فرهنگی و خانوادگی‌شان صورت می‌گیرد، بستگی دارد. والدین سعی می‌کنند تا تعادلی را بین قابلیت عرضه فرزند یعنی توان فیزیکی زاد و ولد زنان و تقاضا برای بچه که همان شمار کودکان زنده ایده‌آل است برقرار نمایند (۱۰: ۵۲). بر این اساس چنان چه فرزند به عنوان کالا در نظر گرفته شود ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود در جامعه در تعیین شمار مطلوب فرزندان نقش تعیین کننده دارد. در این ارتباط دو متغیر حائز اهمیت است، اولاً مخارج فرزندان که جنبه اقتصادی دارد و دوم تمایلات ذهنی والدین که در ارتباط با مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی - فرهنگی و روانی همراه است (۱۴: ۱۴).

۳۷). بنابراین می‌توان گفت وضعیت اقتصادی بر کاهش جمعیت تأثیر دارد، ناتوانی اقتصادی مناطق کمتر توسعه یافته استان بر مهاجرت جوانان تأثیر داشته و موجب کاهش جمعیت شده. همچنین، کاهش سطح درآمد اقتصادی خانواده‌ها بر تصمیم به فرزندآوری آن‌ها اثرگذار است و کاهش مولید را در پی دارد. بر اساس نظریه لیوین و اسکریم شاو^۱ الگوهای فرهنگی در جوامع نقش مهمی در باروری و مرگ و میر دارند. این الگوها شامل عقاید و انتظارات مشترکی است که رفتارهای باروری را تعیین می‌کنند. عقلانیت فرهنگی نشان می‌دهد که باروری در شرایط خاصی مجاز است و در شرایط دیگر باید با محدودیت همراه باشد. فرهنگ نقش واسطه‌ای در باروری دارد و رفتارهای باروری قواعد و الگوهای قاعده‌مند و پایداری دارند. درک فرهنگ و هنجارهای حاکم بر رفتارها می‌تواند در طراحی سیاست‌های جمعیتی مؤثر باشد (۳۱: ۱۳۵). از نظر شاو عناصر هویتی بر فرزندآوری مؤثر است در رویکرد سنتی، هویت مردانه شامل احساس مسئولیت نسبت به اقتصاد خانواده، حق اعمال قدرت در خانواده و دلبستگی به خانواده است. اما در نسل کنونی، تصویر مردانه شامل همکاری اقتصادی با همسر، خواسته‌های فردگرایانه، کاهش وابستگی به خانواده و کاهش تمایل به اعمال مدیریت است. همچنین، زنان نیز اکنون با تحصیلات و کار، هویت نمایی می‌کنند و ارزش‌های اجتماعی و تحرک اجتماعی برای آن‌ها مهم‌تر از خانه و خانواده است. تغییرات فرهنگی و سبک زندگی ناشی از مدرنیته باعث شده است که خانواده‌های جدید بیشتر با مصرف، هویت‌سازی و هویت نمایی کنند. فراگیر شدن سبک زندگی مصرفی و افزایش مصرف باعث کاهش تمایل به پذیرش فرزندان بیشتر در خانواده‌ها شده است. این مصرف بیشتر می‌تواند منجر به بحران در خانواده شود و باعث کاهش شدت تمایل به فرزندآوری در والدین شود. آموزش عالی (تحصیلات) و بالا رفتن سن ازدواج، همچنین، تغییرات در هویت زنان و ارزش‌های جدید در مناسبات خانوادگی نیز نقش مهمی در این مسئله دارند (۸). بر این اساس و بنا بر یافته‌های تحقیق عوامل ناشی از تغییرات فرهنگی و سبک زندگی در بین شهروندان لرستانی بر کاهش مولید و جمعیت تأثیرگذار است. بر اساس نظریه انتقال دوم جمعیتی لستهاق^۲ (۲۰۱۴) جدایی ازدواج از فرزندآوری و روابط نزدیک جنسی در خانواده به وجود می‌آید. بر این اساس در فرایند مدرنیزاسیون و تغییر الگوهای خانوادگی، ازدواج و فرزندآوری از هم جدا می‌شوند. در این فرایند، سن اولین ازدواج افزایش می‌یابد، فرزندآوری خارج از ازدواج شایع می‌شود، باروری کاهش می‌یابد و طلاق افزایش می‌یابد. این نظریه به عنوان اوج زندگی خانوادگی در نظر گرفته شده و الگوهای خانواده فراتر از مدرن را مبتنی بر استقلال فردی ارائه می‌دهد (۱۷). از سوی دیگر، برنامه‌ریزی جمعیتی دولت‌ها تأثیر زیادی بر تغییرات جمعیتی در مناطق جهان دارد. در استان لرستان، مهاجرت جوانان به دیگر مناطق و کشورها عامل اصلی کاهش جمعیت است. با اجرای سیاست‌های توسعه‌ای، می‌توان به این مسئله پاسخ داد. از آن جایی که مطالعه حاضر به استان لرستان اختصاص یافته است، استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی لر می‌تواند راهکاری برای تغییر نگرش

^۱. Lyum & Scream Shaw

^۲. Alsthaq

جوانان در استان لرستان باشد. فرهنگ لرستان ازدواج و تولید نسل را به عنوان عامل تحول و کمال آدمی معرفی می‌کند. قناعت، مروت و سادگی زندگی در جامعه لر ارزش‌مند دانسته می‌شود و ازدواج در این فرهنگ به عنوان مقدس تلقی می‌شود. جوانان نسبت به ازدواج نگرش مثبتی دارند. در فرهنگ و سنت لر، دوستی و کمک به همنوع ارزش‌مند دانسته می‌شود. مردم لرستان به میهن‌پرستی و قومیت‌گرایی می‌پردازند و فرزند در خانواده لر به عنوان منبع شادی و یاری تلقی می‌شود.

تعارض منافع

«بنا بر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.»

منابع

1. Abbasi- Shavazi, M. J; P. McDonald, and M. Hosseini- Chavoshi. (2009). *The Fertility Transition in Iran: Revolution and Reproduction*, New York: Springer.
2. Abbasi- Shavazi, M. J; M. Hosseini- Chavoshi, and P. McDonald. (2007). 'The path to below replacement fertility in Iran', *Asia-Pacific Population Journal*, 22 (2), P.p: 91-112.
3. Abbasi- Shavazi, M. J and P. McDonald. (2007). "Family change in Iran: Religion, Revolution, and the State", in R. Jayakody, A. Thornton, and W. Axinn (eds.), *International Family Change: Ideational Perspectives*. Taylor & Francis Group .
4. Abbasi- Shavazi, M. J and McDonald, P. (2005), *National and rovincial-level fertility trends in Iran, 1972-2000*, Working Paper in Demography, No. 94, Australian National University.
5. Ajaq, Sayeda Zahra; Abbasi Shawazi, Mohammad Jalal. (2017). *Discourse Analysis of Mediated Population Growth Policies: Presenting a Promotional Strategy*. *Journal of Iranian Demographic Society*, 13 (25), P.p: 133-164.
6. Atif Awad, Ishak Yussof. (2017). *Factors Affecting Fertility– New Evidence from Malaysia Newsletters of Geography. Socio– economic Series* ,15 (5), P.p: 320–367.
7. Dalali Esfahani, Rahim and Esmailzadeh, Reza. (2013). *Population theory: with a limited institutional perspective*, *Economic Research Journal*, No. 22 (8), P.p: 71-99.
8. Ghasemi, Ali; Rad, Firouz. (2013). *Investigation of changes in women's fertility according to the socio-economic status of couples*, *Strategic Studies of Women*, Year 16, Number 64.
9. Hosseini Jabali, Mirsaleh. (2021). *The role of mosques in preventing population decline*. *Islam and Social Studies*, 8 (4), P.p: 89-118.
10. Hosseini, Hatem. (2019). *An Introduction to Economic Demography and Population and Family Planning*, Hamedan: Bo Ali Sina University Publications.
11. Hudfer, Huma. (2000). "Goals and programs: the role of women in population policies of Iran". (Translated by Seyyed Reza Asadpour), *Strategic Studies Quarterly*. No. 5 and 6, P.p: 201-219.
12. Jani, Abolfazl. (2019). *Factors and effects of population growth reduction and its impact on Iranian- Islamic lifestyle*, Tehran: Hakim Rooz.
13. Jokar, Beloved. (2013). *Modernity, lifestyle change and population decline in Iran*. *Islamic Journal of Women and Family*, 2 (2), P.p: 39-69.
14. Ketabi, Ahmed. (2014). *An introduction to the ideas and theories of demography (with a general revision)*, Research Institute of Humanities and Cultural Studies, 6th edition
15. Khaja Nouri, Bijan. (2022). *Theories of International Migration*, Tehran: New Design Publications.
16. Klarnr, S. (2009). "Social networks related to fertility, composition, structure and meaning of personal relationships to the desires fertility", *Population and Development Review*, 12, P.p: 456- 457.
17. Lesthaeghe, R. (2010). *The Unfolding Story of the Second Demographic Transition*. *Population and Development Review*, 4 (36), P.p: 211–251.
18. Lucas, David and Paul, Meyer. (2014). *An introduction to population studies*. Translated by Hossein Mahmoudian. Tehran: Tehran Printing and Publishing Institute.
19. Mai, John F. (2018). *Population policies of the world*, translated by Froutan, Tehran: Institute of Comprehensive and Specialized Population Studies and Management.

20. Mirzaei, Mohammad and colleagues. (2018). National report on population and development in Iran, a joint project of the Iranian Demographic Association with the Population Fund project at the University of Tehran.
21. Mirzaei, Khalili. (2015). Qualitative research, Tehran: Navavaran publishing house, first volume.
22. Mohammadi, Maitham; Rostgarkhaled, Amir. (2016). Cultural changes and fertility decline in Iran (based on secondary analysis of Iranian values and attitudes survey data). *Applied Sociology*, 26 (2), P.p: 159-180.
23. Persa, Rolan. (2015). *Social Demography*, (Manochehr Mohseni, translator), Tehran: Tehran University Press.
24. Pouriani, Mohammad Hossein; Sobhani, Mohammad. (2021). *population growth, attitudes and strategies*, Qom: Office of Islamic Propaganda of Qom Seminary.
25. Rezaei, Mehdi; Partovi, Latif; Mohammadpour, Ahmed. (2014). Modernization, family and experience of demographic transition in Kurdistan. *Journal of Iranian Demographic Association*, 8 (16), P.p: 139-167.
26. Robertson, F. (2008). Investigate the causes of reduced fertility among young couples. *Quarterly population*.vol 17, P.p: 64-70.
27. Saraei, Hossein. (2018). *Demography: Basics and Fields*, Samt Publications.
28. Skakkebak, N. E; Lindahl- Jacobsen, R; Levine, H; Andersson, A. M; Jørgensen, N; Main, K. M, & Juul, A. (2022). Environmental factors in declining human fertility. *Nature Reviews Endocrinology*, 18 (3), P.p: 139-157.
29. Strauss, Anselm L; Kerobin, Juliet. (2013). *Fundamentals of Qualitative Research: Techniques and Stages of Grounded Theory Production*, translated by Ebrahim Afshar, Tehran: Nei Publishing.
30. Taj Bakhsh Gholamreza, Nasiri Mohammad. (2021). The relationship between economic variables and increasing the age of marriage with the approach of general population policies. *Strategic and macro policies*. 9 (1), (series 33), P.p: 82-103.
31. Thaler, Richard H; Cass R. Sunstein, Sakameh. (2017). *Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*, translated by Mehri Madabadi, Tehran: Nashormazd.
32. Williamson, D. (2009). Investigate the causes of reduced fertility in women and men's motives, *Quarterly population*, 20 (2), P.p: 321-340.
33. Zare, Bijan; Zare, Marzieh. (2012). Population aging and the need for policy and planning, *Monthly Book of Social Sciences*, Year 16, 58 (160), P.p: 41-72.